

An Assessment of the Qualities of an Ideal Human Being Targeted by the Turkish National Education System with Regard to Maslow's Hierarchy of Needs Theory

Tuba YAVAŞ¹

Cyprus Science University, Educational Sciences Faculty, Department of Educational Administration

Bahar AYGÜN²

Turkish Republic of Northern Cyprus Ministry of National Education and Culture, Lapta Preschool

Hüseyin ULAK³

Turkish Republic of Northern Cyprus

ABSTRACT

Review Article

The issue of “the characteristics that an ideal human being should possess” has been a matter of debate for ages in each and every society. In this context, it is aimed in this study to make an assessment to that effect by elaborating the requirements needed to raise individuals with a well-balanced and healthy character in terms of body, mind, morality, spirit and emotion pursuant to the Turkish Basic Law on National Education, with regard to Maslow’s hierarchy of needs theory. Maslow’s hierarchy of needs theory, which categorizes the needs of an individual into five categories, that are from bottom-up “physiological needs, safety needs, love and belonging needs, esteem needs, and self-actualization needs”, can be a useful tool as it can provide a more holistic approach in determination of the characteristics that an ideal human being should possess. Maslow’s hierarchy of needs theory may also be useful in clarification of the position of an individual who sees him/herself, or feels as, insufficient in any given aspect. In conclusion, it is recommended of, and expected from, the families and the experts in the field of education to provide guidance to the young generation, taking into account the five dimensions specified in the Turkish Basic Law on National Education numbered 1739, which are body, mind, morality, spirit and emotion.

Key Words: Maslow’s Hierarchy of Needs, self-actualization, educational philosophy, Turkish Basic Law on National Education numbered 1739, physical and mental education.

Received: 08.04.2021

Revision received: 07.05.2021

Accepted: 08.05.2021

Published online: 26.05.2021

Corresponding author:

¹ *Assoc.Prof.Dr.*

tuubayavas23@gmail.com

Orcid: 0000-0002-7559-1429

² *Teacher*

b.aygun5059@gmail.com

Orcid:0000-0003-3242-6033

³ *P.Kur. Albay*

kaskanakinci@gmail.com

Orcid:0000-0002-4077-0195

Türk Milli Eğitim Sisteminin Amaçladığı İnsan Profili: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Temelinde Bir Değerlendirme

Tuba YAVAŞ¹

Kıbrıs İlim Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ABD

Bahar AYGÜN²

KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Lapta Anaokulu

Hüseyin ULAK³

KKTC Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı

ÖZ

Toplumların “nasıl bir insan profili hedeflediği”, insanlık tarihi boyunca eğitim felsefesi ve eğitim yönetimi açısından tartışılan önemli bir konu olmuştur. Bu çalışma, Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre beden, zihnen, ahlaki, ruhsal ve duygusal yönden dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş bir karaktere sahip bireyler yetiştirmek için gerekli olan gereksinimleri, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramıyla açıklayarak bu yönde bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Maslow'a göre bireyin sırayla “fiziksel, güvenlik, ait olma ve sevgi, değer ve kendini gerçekleştirme” basamaklarından oluşan ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı nasıl bir insan sorusuna daha bütüncül bir cevap verecektir. Kendini herhangi bir boyutta yetersiz gören ve hisseden bireyin bu sorununa da ışık tutacaktır. Bu nedenle ailelerin ve eğitim alanındaki uzmanların bireylerin eğitiminde 1739 sayılı eğitim yasasında belirtilen beş (beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu) boyutu dikkate alarak bir otorite ve yol gösterici olmaları beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi, kendini gerçekleştirme, eğitim felsefesi, 1739 Sayılı Türk Milli Eğitim Temel Kanunu, beden ve ruh eğitimi

Derleme Makale

Alınma

Tarihi:08.04.2021

Düzeltilmiş Hali Alınma

Tarihi:07.05.2021

Kabul Edilme Tarihi:

08.05.2021

Çevrimiçi Yayınlanma

Tarihi: 26.05.2021

¹ Sorumlu yazar:

Doç.Dr.

tuubayavas23@gmail.com

Orcid: 0000-0002-7559-1429

² Uzman Öğretmen

b.avgun5059@gmail.com

Orcid:0000-0003-3242-6033

³ P.Kur. Albay

kaskanakinci@gmail.com

Orcid:0000-0002-4077-0195

Giriş

Bireyin daha doğmadan başlayan eğitiminin temel amacı, “*bireyin kendini gerçekleştirmesine imkân hazırlayarak insan ilişkilerini, ekonomik etkinliğini ve vatandaşlık sorumluluğunu geliştirmektir*” (Varış ve diğerleri, 1991, s. 26). Eğitimin birden fazla tanımı olduğu gibi, farklı amaçları da vardır. Bunlardan bazıları, bireyin sosyalleşmesini sağlamak, ideal bir insan yetiştirmek, mutlu bireyler yetiştirmek, kültürel mirasın aktarımını sağlamak ve kendini gerçekleştirecek bireyi yetiştirmektir (Sönmez, 2005, s. 3). Toker Gökçe (2016, s. 191) ise eğitimi, bireyin kendini tanıması ve yaşadığı toplumda var olabildiğini kolaylaştıran en önemli araç olarak görmektedir. Bireyin kendini tanıması kendini gerçekleştirmeye yönelik bir adımdır. Bireylerin kendini gerçekleştirmesine olanak tanıyacak araçlardan biri de okullardır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun genel amaçlarından biri olan “*Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek*”, Türk Milli Eğitim Sistemi’nin yetiştirmek istediği insan profilini işaret etmektedir (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, s. 5101). Brubacher ve Büyükdüvenci (2019, s. 422) eğitimin amaçları üzerine yaptıkları çalışmada kişilerin öğrenirken yalnızca çevreyi değiştirmediğini ama öğrenmenin çevrede bir etki oluşturduğundan bahsetmişlerdir.

Nasıl bir insan ya da nasıl bir birey sorusu, toplumların sorguladığı ve önemle üzerinde durduğu temel problemlerden biridir. Her toplum kendi eğitim felsefesine göre bu soruya cevap aramakta ve çözümler üretmektedir. Eğitimin amacını “*mükemmel insan yetiştirmek*” olarak ifade eden Tozlu (2012, s. 77), “*insanı her yönüyle yeteri kadar gelişmemiş bir toplumun kalkınmasının mümkün olmadığını*” belirterek her boyutta yetişmiş insana olan ihtiyacın önemini vurgulamıştır. Tozlu aynı zamanda “*kafa kadar kalbi, zihin kadar vicdanı da doldurmak*” gerektiğinden bahseder. Tozlu’nun bu ifadesi, Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister*” sözünü destekleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Kafa ve zihin gelişimi yanında kalp ve vicdan gelişimini ne kadar önemsiyoruz? sorusu bizi yine “*nasıl bir insan hedefliyoruz?*” sorusuna yönlendirmektedir.

Bir toplumun gelişmişliğini ve uygarlık seviyesini o toplumun içindeki bireyler belirler. Bu gelişmişlik ve uygarlık seviyesi, o toplumu oluşturan bireylerin hangi eğitim felsefesiyle yetiştiği ve nasıl bir eğitim sürecinden geçtiğiyle yakından ilişkilidir. Bir toplumda yaşanan sosyal, psikolojik, ahlaki, duygusal, ekonomik sorunların yanı sıra, demokrasiyle ilgili sorunların da kaynağına indiğimiz zaman, karşımıza o toplumdaki bireylerin aile ortamı başta olmak üzere, arkadaş ve okul ortamında aldığı eğitim çıkmaktadır. Platon (2006) “Devlet” adlı eserinde demokrasinin bir eğitim işi olduğundan bahsetmiştir. Miser (2019, s. 54) demokrasi eğitimi üzerine yaptığı araştırmasında, örgün eğitim programlarının müfredatına demokrasi eğitiminin ayrı bir ders olarak konulması gerektiğini, öğrencilerin bu ders kapsamında insan ilişkilerini inceleyerek dolaylı ya da dolaysız yoldan demokratik anlayışı benimseyeceğini belirtmiştir. Atasoy (2012) Birey, Demokrasi ve Empati isimli araştırmasında, sahip olduğumuz kültürün demokratik bir ortam yaratmak için altyapıyı sağladığını, ama bazı becerilerin erken yaşta kazandırılmasının gerekliliğini vurgulamıştır (s. 147). Gelişen teknolojiyle yaşanan değişimlerin dünyayı daha karmaşık hale getirdiğini belirten Atasoy, tüm tehlikelere karşı çocuklara erken yaşta öğrenme olanaklarının sunulmasını, empati kurma becerisinin ve dolayısıyla demokratikleşmenin aşılmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Zira bu husus, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletine yakışır bir şekilde, görev ve sorumluluklarını bilen ve davranış haline getiren vatandaşların yetiştirilmesini hedefleyen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun genel amaçlar bölümü birinci maddesinde bir devlet politikası

olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, aile içerisinde ve eğitim kurumlarında verilen eğitimin demokratikleşmeyi destekleyici olması beklenmektedir.

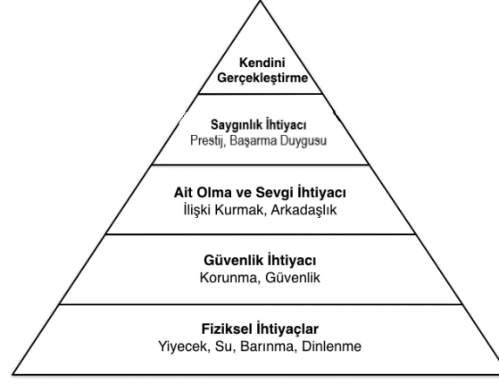
Günümüzde okul içinde ya da dışında artan şiddet olayları, insanların negatif duyguları, bireysel ya da toplu intihar olayları, demokrasiye olan inancın azalması, beden sağlığını yitirmiş bireylerin artışı vb. durumlar karşımıza çıkmaktadır. Demirtaş ve Ersözlü (2007, s.187) okullarda zaman zaman ölümle de sonuçlanan ciddi boyutta şiddet olaylarının meydana geldiğini ve bu şiddete başvurma olaylarının okul kültürü ile ilişkilerini incelediği çalışmalarında işbirliğine dayalı bir kültürün egemen olduğu okullarda bu kültürün paydaşlarından olan yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler arasında karşılıklı saygı kültürünün oluşmasının ve burada yetişen öğrencilerde de şiddet eğiliminin azalmasının beklediği sonucuna ulaşmışlardır. Şahin (2009, s.1352) ise çalışmasında yaşamın her alanında yaşanan ayrımcılığa, haksızlığa, dışlanmaya ve hukuksuzluğa tanık olan bireylerin öfkeli olduğunu ve bu durumu, eğitim ve demokrasi eksikliğine bağladıkları bulgusuna ulaşmıştır. Şahin (2009, s.1353) bireylerde oluşan bu algının değiştirilmesinin yetiştirilecek demokratik öğretmenlerle ve onların yaratacağı demokratik ortamlarda verilecek eğitimle mümkün olacağını öngörmektedir. Bu değişimi istendik yönde başarılı bir şekilde gerçekleştirmek için şu soruya cevap verilmesi gerekmektedir: Neyi, nerde ve neden yanlış yapıyoruz? Bu soruya bir okul yöneticisi, bir öğretmen, bir veli ve bir vatandaş olarak verilecek çok farklı cevaplar bulunmaktadır. Birey, beden ve zihnen ne kadar sağlıklı olursa olsun, ahlaki, sosyal, duygusal ve ruhsal boyutların birinde sağlıklı ve dengeli bir düzeyde değilse hayati derecede önemli sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir.

Yüzyıllar öncesinde yaşamış filozoflar toplumları ileri seviyeye taşıyacak insan modeli üzerine çeşitli savlar ortaya atmışlardır. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun yetiştirmeyi hedeflediği insan modeline baktığımızda Aristoteles'in "*Enteleky*" kavramı karşımıza çıkmaktadır. Enteleky, bireylerin varlığında bulunan potansiyelin açığa çıktığı, bilgi ve birikim bakımından aktif hale geldiği, görgü ve hoşgörü bakımından gereği kadar gelişmiş olduğu noktayı temsil etmektedir (TDK, 2021). Geçmişten günümüze yetiştirilmek istenen insan profili üzerine çalışmalar devam etmiştir.

Bu çalışmanın amacı; Türk milli eğitim sisteminin hedeflediği insan profilini 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amacı (Madde 2/2) doğrultusunda incelemek ve Maslow'un geliştirdiği ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı temelinde değerlendirmektir.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı

A. Maslow'un 1943 yılında geliştirdiği ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında, Aristoteles'in Entelekyası "kendini gerçekleştirme" basamağı olarak verilmektedir. Maslow'a göre insan "kendini gerçekleştirme" basamağına ulaşmaya çalışırken, adım adım gereksinimlerinin karşılanmasına ihtiyaç duymaktadır. Maslow, yaptığı çalışmalar sonucunda belirlediği gereksinimleri sınıflandırmış ve ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramını beş basamak olarak tasarlamıştır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi genellikle en büyük, en temel ihtiyaç seviyeleri en altta ve kendini gerçekleştirme ve kendini aşma ihtiyacı en üstte olacak şekilde bir piramit şeklinde tasvir edilir. Bu basamaklar sırasıyla, fiziksel, güvenlik, ait olma ve sevgi, değer ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı olarak isimlendirilmiştir (Maslow, 1954).

Şekil 1. İhtiyaçlar Piramidi (Maslow, A (1954). *Motivation and personality*. New York, NY: Harper)

Şekil 1’de gösterilen Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre; birinci basamakta bulunan hava, su, besin, cinsellik, uyku, denge, boşaltım gibi gereksinimler “fiziksel ihtiyaçlar” olarak adlandırılmıştır. Karababa ve Taylı, (2020) hayati önem verdiği bu basamağı hayatta kalma ihtiyaçlarının bulunduğu basamak olarak görmektedir. İkinci basamak; bireylerin karmaşadan, çatışmadan uzak güvenli bir ortamda yaşama gereksinimi “güvenlik ihtiyacıdır”. Üçüncü basamak; sevgi, sevilme, iletişim kurma, kabul edilme, bir yere ait olma duygularını içinde barındıran “ait olma ve sevgi” basamağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dördüncü basamak; “saygınlık ihtiyacı” olup içerisinde kişinin bir şeyleri başarma, prestij sahibi olma, benimsenme, takdir edilme ve saygı görme gibi gereksinimleri barındırmaktadır. Beşinci basamak ise “kişinin kendini gerçekleştirme” ve sahip olduğu potansiyelin farkına vararak kişisel doyuma ulaşması olarak tanımlanmaktadır (Cao ve diğ, 2013). Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisini oluştururken toplumun örnek olarak aldığı kişilerin yaşamlarını incelemiştir. Yaptığı devrim niteliğindeki fizik ve matematik çalışmaları sayesinde insanlığın geleceğine ışık tutan Albert Einstein, İnsan Hakları Bildirisi’ne büyük katkılar sağlamış Eleanor Roosevelt ve köleliğin kaldırılması için mücadele vermiş Frederick Douglass incelediği örnekler arasındadır. Bunun yanında başarılı üniversite öğrencilerinin okul yaşamını incelemiş ve elde ettiği bulgularla ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramını oluşturmuştur (Mittelman, 1991).

Kendini gerçekleştirme güdüsü insanın davranışlarını yönetir. Birey kendini gerçekleştirme arzusu içindedir ama bunu başarabilmek için motivasyona ihtiyaç duymaktadır. Maslow’a göre bir üst basamağa geçebilecek motivasyona sahip olmak için alt basamaktaki ihtiyaçların doyurulması gerekmektedir. (Kuzgun, 1972). İlk dört basamakta bulunan ihtiyaçlar genellikle eksiklik ihtiyaçları olarak adlandırılır. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığında birey motivasyonunu kaybeder. Örneğin, karnı aç olarak okula gelen bir öğrenci, beslenme gereksinimi karşılanmadığında öğrenme eylemini gerçekleştiremez. Kendini gerçekleştirme basamağında bulunan gereksinimler büyüme ihtiyaçları olarak adlandırılır. Büyüme ihtiyaçları bir şeyin eksikliğinden değil, bir arzudan kaynaklanır. Birey kişi olarak büyüme ve olgunluğa sahip olma isteğindedir. Bu büyüme ihtiyaçları makul bir şekilde karşılandığında, kişi kendini gerçekleştirme denemelerinde en yüksek seviyeye ulaşabilir (McLeod, 2007). Her insan özünde yetenekler barındırır ve hiyerarşide bir üst basamağa doğru ilerleme arzusu taşır. Güven ve Sezginsoy (2009, s. 139), bireylerin sahip olduğu yeteneklerin bazen kolayca kaçmalarına, bazen de beklentinin artmasından dolayı içine kapanmalarına neden olabileceğini söylemişlerdir. Karşılaşılan bu durumlarda öğretmenlere büyük görevler düştüğünü, öğrencilerini belirli kalıplara sokmadan, yetenek alanlarını özgürce güçlendirebilmeleri için teşvik etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Kendini gerçekleştirme seviyesine ulaşmaya çalışırken bazı gereksinimlerin karşılanamaması, bireyin yaşamında

yaşanan olumsuz olaylar, aile problemleri, bireyin hiyerarşinin seviyeleri arasında dalgalanmasına neden olabilir.

Fiziksel İhtiyaçlar

İhtiyaçlar hiyerarşisinin ilk basamağını oluşturan fiziksel ihtiyaçlar, hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğumuz biyolojik gerekliliklerdir. Örneğin; hava, su, besin, cinsellik, uyku, denge, boşaltım gibi ihtiyaçlar fiziksel ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçlar karşılanmazsa insan vücudu verimli bir şekilde çalışmaz. Maslow, fizyolojik ihtiyaçları en önemli basamak olarak kabul eder, çünkü ona göre fizyolojik ihtiyaçlar karşılanmazsa diğer tüm ihtiyaçlar bu ihtiyaçlar karşılanıncaya kadar ikincil hale gelir. Fiziksel ihtiyaçlar doğumla başlayıp yaşamın sonuna kadar karşılanması gereken temel ihtiyaçlar olarak da belirtilmektedir (Yelkikalan ve diğerleri, 2020).

Çocukların gelişim aşamaları incelendiğinde yeterli ve dengeli beslenemeyen, uyku düzeni olmayan çocukların öğrenme aşamalarında zorlandıkları gözlemlenmektedir. Bülbül ve diğerleri (2010, s. 209) yaptıkları araştırmada, öğrencilerin yaşadığı uyku problemlerinin fiziksel ve davranışsal bozukluklara neden olduğu bulguna ulaşmışlardır. Öğrencilerin uyku problemlerinin altında yatan en büyük nedenin aile faktörü olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma sonucunda aile içerisinde şiddet olaylarıyla karşılaşan çocukların gece sık sık uyandığı ve kabuslar gördüğü tespit edilmiştir. Bu durumun çocukların eğitim hayatını olumsuz yönde etkilemekte uykusunu alamayan öğrenci dikkatini toplayamamaktadır. Küçükali (2006, s. 237) yaptığı ilköğretim kademelerini kapsayan çalışmada kahvaltı yapmayan ve yemek konusunda sıkıntıları olan öğrencilerin, sınıf aktivitelerine katılmada da problemlerinin olduğunu, zayıf oldukları, çabuk yorulduklarını, sessiz kaldıkları, dikkatlerinin çabuk dağıldığını ve derste uyuduklarını tespit etmiştir.

Freitas ve Leonard (2011) yaptıkları çalışmada öğrenci ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik toplumsal kaynakların olması gerektiğini belirtmişlerdir. Fakülte ve personelin öğrencilerini iyi tanıması gerekmektedir. İhtiyaç durumunda öğrencileri uygun kaynaklara yönlendirmesinin önemli olduğunu, aksi takdirde ihtiyaçları karşılanamayan öğrencinin programın başından itibaren riske atılacağını söylemektedirler. Albayrak ve diğerleri (2013) yaptıkları çalışmada okulda öğle yemeğine ulaşamayan öğrencilerin sağlığının bozulduğunu söylemişlerdir. Okul idarelerinin yemeğe ulaşma konusunda zorluk yaşayan öğrencileri tespit etmesi ve ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda destek sağlaması gerektiği yönünde öneri geliştirmişlerdir.

Güvenlik İhtiyaçları

Birey psikolojik olarak güvende hissetmediği durumlarda huzurlu olmaz. Güvenlik ihtiyacı, fiziksel ihtiyaçlar gibi yaşam boyu karşılanması gereken ihtiyaçlardır. Fizyolojik ihtiyaçlar için ortaya konan hususların bu basamak için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz (Yelkikalan ve diğerleri, 2020). Bununla birlikte, güvenlik ihtiyaçları nerede olduğuna, kim olduğuna bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Örneğin; okulöncesi eğitim alan 5 yaşında bir öğrenci için güvenlik ihtiyacı huzurlu, sevgi dolu bir sınıf ortamıdır. Kötü bir sınıf ortamı çocuğun okuldan uzaklaşmasına neden olacaktır. Oktay (2007) kitabında okul öncesi eğitim çağına olan öğrencilerin fiziksel ve sosyal anlamda karşılanan ya da karşılanamayan gereksinimlerinin, öğrencilerin ileriki yıllarda sahip olacağı potansiyeli önemli ölçüde etkilediğini ve okul öncesi dönemin öğrenci hayatının en kritik dönemi olduğunu söylemiştir.

Okulöncesi eğitim kurumları, çocukların okul ile ilgili ilk deneyimlerini kazandıkları, akranlarıyla sosyal ilişkiler geliştirdiği, öğretmenlerle olan ilişkileri tecrübe ettiği yerlerdir. Öğrencilerin bu dönemde edineceği olumsuz tutum, kendilerini okul içerisinde güvende hissetmemesine neden olacak ve bu durum da hayatlarını etkileyecektir (Ladd ve Burgess, 2001; Önder ve Gülay, 2010; Gülay, 2011).

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde bireyler maddi olarak kendini güvende hissetme, maddi kaynaklarıyla kendine bir güvence sağlama ihtiyacında olabilirler. Yoksul ailelerde büyüyen çocuklar ilkökul bitirmesiyle hatta bazen bitirmeden çalışmaya başlamak durumunda kalabilir. Tunçomağ (2012, s. 83) çalışmasında çocukların okullaşma oranının düşük olduğu ve yoksulluğun arttığı ülkelerde çocukların çalışma hayatına itileceğini belirtmiştir. Yasaların bu durumun önüne geçemeyeceğinden ama iyi bir denetimle çocukların zamanından önce çalışma hayatına itilmesinin önüne geçilebileceğini söylemiştir. Yüksel, Adıgüzel ve Yüksel (2014, s. 32) yaptıkları araştırmada çocukların erken yaşta çalışmaya başlamasının ardında gelir dağılımındaki adaletsizlikler, eğitim politikalarının yeterli olmayışı, yoksulluk ve göç gibi çözüme kavuşturulması gereken problemler olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Çalışmada çocuk işçi sayısının azalmamasının nedeni ise çocuk işçilere yönelik yasal düzenlemelerin eksik olmasından dolayı denetlemelerin düzenli yapılmamasına ve çocukların ucuz iş gücü olarak görülmesine bağlanmaktadır.

Yetişkinlerin iyi bir gelir elde edeceği bir mesleğe sahip olmaları kendilerini güvende hissetmelerini de sağlayabilir. Bu nedenle okul sonrası iyi bir mesleğe sahip olmak için, eğitim alarak kendini güvende hissetme ihtiyacını karşılamaya çalışır. Meslek sahibi olduktan sonra iş bulamaz ya da bulunduğu işini kaybederse, güven duygusu yerini korku ve endişeye bırakarak gerilime neden olabilir. Bayraktar, Aytaç ve Rankin (2018, s. 59) yaptıkları araştırmalarında, aile içinde eşlerden birinin işini kaybetmesi, iş bulamaması durumunda, hayatlarını idame ettirme konusunda karamsarlığa kapıldıkları, kaynaklara olan güvenlerinin azaldığı ve yüksek oranda bunalıma girme eğilimi gösterdikleri bulgularına ulaşmışlardır. Oktik, Ayla, Sezer ve Bozver (2003) yaptıkları çalışmada ağırlıklı olarak psikolojik sorunların, ekonomik sorunlarla birleşmesinin etkili olduğu söylemektedirler. Paracıoğlu, Sayıl ve Özgüven (2004, s. 10) araştırmalarında elde ettikleri bulgularla işsizliğin intihar girişimlerinde riski artırıcı bir faktör olarak rol oynayabileceği sonucunu çıkarmışlardır. Topbaş (2007, s. 170) 1975 ve 2005 yılları arasında işsizlik ve intihar ilişkisini incelediği çalışmasında işsizliğin toplumsal huzurun ve gelir dağılımının bozulmasına, bireylerde suça yönelimin artmasına, köyden kente göçün hızlanmasına ve şehirlerde bulunan demografik yapının değişmesine, aile birliğinin bozulmasına ve bireyin intihar eğiliminin artmasına neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ait Olma ve Sevgi

Fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları karşılandıktan sonra birey, insani ihtiyaçlardan olan ait olma ve sevgi duygularını içinde barındıran üçüncü basamağa geçmektedir. Örneğin; arkadaşlık, samimiyet, güven ve kabul, şefkat ve sevgi vermek bu basamakta doyurulması gereken duygulardandır. Bu ihtiyaçların bireyin dünyaya gözünü açtığı andan itibaren aile ortamı içerisinde karşılanması sağlıklı, psikolojik ve fiziksel gelişim açısından önemlidir. İnan (2015, s. 129) çalışmasında toplumun en önemli ihtiyaçlarından birinin sevgi olduğunu ve sevginin toplumu huzura kavuşturacağından bahseder. Aile kurumunun çocukların sevgiyi hissedebilecekleri ve kendi benliklerine yerleştirebilecekleri tek yer yer olduğunu vurgulayan İnan, sağlıklı, huzurlu bir toplum için sevgi temeliyle kurulan ailelere ihtiyaç olduğunu söylemektedir.

Aile toplumun en temel taşıdır. Dolayısıyla aile içerisinde yaşanan her problemin, toplumu da etkilemesi beklenmektedir. Aileyi oluşturan anne, baba ve çocuklar sağlıklı olursa toplum da sağlıklı olur. Boşanma sonucunda toplum, ihmal edilmiş, güven duygusu zedelenmiş, suça sürüklenmiş, kaygı düzeyi oldukça yüksek olan sarsılmış çocuklarla karşı karşıya kalmaktadır. Öngören (2017, s. 83) yaptığı araştırmasında boşanmaların çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olduğunu, çocukların çevreye ve değerlere yönelik adaptasyonunun temelden sarsıldığını ve bunalımlı bir toplumun temellerinin atıldığını belirtmiştir.

Öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalara bakıldığında bu ihtiyaçların karşılanmaması durumunda olumsuz davranış örnekleri sergiledikleri görülmektedir. Güler, Ulusoy ve Bekar

(2009, s. 344) lise öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada, gelişmiş şehirlere göç etmiş, maddi sıkıntılar yaşayan ve anne babası boşanmış öğrencilerin intiharı düşünme oranının yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde belirttiği duygulara baktığımızda köyden kente göçlerle bireylerin aidiyet duygusunu kaybetmesi ve aile boşanmalarında bireylerin sevgi yoksunluğu yaşamaması, aileden bekledikleri ilgiyi görememeleri onların yaşam motivasyonlarını kaybetmelerine neden olabilir. Bu durum onları intihara kadar sürüklemiş olabilir. Ulusoy, Demir ve Baran (2005, s. 269), yaptıkları çalışma sonucunda gençlerin intihar algısını etkileyen en önemli nedeni aile olarak belirtmişlerdir. Araştırma verileri incelendiğinde aile bireylerinin oluşturduğu rol modelinin gençlerin intiharı onaylamasını kolaylaştırdığı görülmektedir.

Saygınlık İhtiyacı

Türkçe sözlükte “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu” saygının tanımı olarak verilmektedir. Bireylerin çevresinde olan canlı ya da cansız varlıklara, olgulara saygı duymayı benimseyip içselleştirmesi dördüncü basamağı oluşturmaktadır. Çevresinde olan varlıklara saygı göstermeye önce kendine saygı duymayı öğrenerek başlayacaktır.

Bireylere doğdukları aile tarafından öncelikle fiziksel, güvenlik ve sevgi ihtiyaçları sağlandıktan sonra değer gösterilip, saygı duyulduğunun gösterilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Aile içerisinde saygı gören ve dolayısıyla özsaygısını geliştiren çocuk bu tutumunu okul ortamına, akranlarına, oluşturduğu sosyal çevresine yansıtacaktır. Güçray (1993) yaptığı çalışmada çocukların yetiştirildikleri ortamların öz-saygı gelişimi üzerinde etkisi olduğunu gösteren bulgulara ulaşmıştır. Çocukların kendilerini önemli ve değerli olarak algılamasında çevresel faktörlerin önemli ölçüde etki ettiğini belirtmiştir. Çetin (2018, s. 39) çocukların özsaygılarının desteklenmesinin onların, kendini iyi hissedene, doğru ifade edebilen, empatik beceri düzeyi yüksek ve sağlıklı iletişim kurabilen bireyler olarak yetiştirilmelerine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Aileden sonra çocukların sınıf ortamında öğretmenleri ve arkadaşları tarafından saygı görmesi bu ihtiyacın karşılanmasının devamlılığını getirecektir. Maslow, öğrencilere değerli olduklarının ve saygı duyulduklarının gösterilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Öğretmenler, öğrencilerin yaşamlarında aktif rol alırlar ve bu özellikleri ile öğrenci motivasyonu üzerinde önemli bir etkiye sahiptirler (Gökçe, 2011, s. 329). Bu yüzden öğretmen, sınıf ortamında destekleyici bir sınıf kültürü yaratmalıdır. Özgüvenleri yerine gelene kadar, benlik saygısı düşük olan öğrenciler, akademik anlamda bir ilerleme kaydedemeyeceklerdir (McLeod, 2007, s. 12). Akademik kariyerinin başında kaybedilen öğrenciler piramidin ilerleyen basamakları için gerekli adımları atmakta çeşitli zorluklarla karşılaşacaktır.

South, Haynie ve Bose, (2007); Fortin, Marcotte, Potvin ve Royer, (2006); Fine, (1986); Epstein (1992) yaptıkları araştırmalarda elde ettikleri bulgular, öğrencilerin okul ortamında kendilerini değerli hissetmedikleri durumlarda okulu bırakma eğilimi gösterdikleri yönündedir. Öğrenciler; öğretmenlerin adaletsiz tutum ve davranışlarından, öğretmenlerine ulaşamamaktan, öğretmenin sınıf yönetimini sağlayacak kuralları netleştirmemesinden, sınıfların aşırı kalabalık olmasından ve sınıf içi şiddet olaylarından etkilenerek okulu bırakma eğilimi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Şahin ve Şimşek (2012) yaptıkları çalışmada öğrencilerin; öğretmenlerden ve yöneticilerden memnuniyetsizlik duyması, öğretmen ve yöneticilerden gerekli yardım ve desteği bulamaması ve okul ortamında görülen kural dışı davranışların çokluğu nedeniyle okulu bıraktıkları bulgusuna ulaşmıştır.

Kendini Gerçekleştirme

Eksiklik ihtiyaçları olarak adlandırılan piramidin ilk dört basamağındaki gereksinimler yeterince doyurulduktan sonra birey son basamak olan “*kendini gerçekleştirme*” basamağına

ulaşır. Yanbastı (1990, s. 53) çalışmasında "*Kendini gerçekleştirme, üstesinden gelinmesi zor olan karmaşık ve uzun bir yol gerektirir*" ifadesiyle bireyin bu noktaya gelene kadar kolay olmayan bir süreç geçirdiğini anlatır. İlk dört basamakta bulunan gereksinimlerin karşılanmaması durumunda birey kaygılar yaşayabilir ve bu durum onu kendini gerçekleştirme basamağından uzaklaştırabilir. Bu süreçte karşılaşılan engeller bireyde kaygıların artmasına neden olabilir. Akkoyun (2019) yaptığı çalışmada kendini gerçekleştirme basamağına giden yolda engeller arttıkça, bireydeki kaygı seviyesinin arttığını ve kendini gerçekleştirme motivasyonunun azaldığını belirtmiştir. Tekke (2019), Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi üzerine yaptığı çalışmada bireyin kendi ilgi ve yeteneklerinin ne kadar bilincinde olursa kendisini gerçekleştirmesinin o kadar mümkün olacağını belirtmektedir. Ayrıca, Maslow'a (1954, s. 201) göre bireyin kendisinin "*potansiyel, arzu, ihtiyaç ve hangi mesleğin kendisine uyumlu olduğunun*" bilincinde olmasının kendini gerçekleştirmede etkili olduğunu da vurgulayarak eğitim sürecinin bireyin ilgi ve yeteneklerini keşfetme konusundaki önemini göstermektedir.

21. yüzyıl dünyasının koşulları, toplumun "*Nasıl bir insan?*" profiline ihtiyacı olduğu sorusunu akıllara getirmektedir. Tutkun (2010) yaptığı çalışmada; 20. yüzyılın sonlarında değişen insan hakları, kadın hakları, çocuk hakları, ortak kültürel miras, küreselleşme gibi yeni kavram ve anlayışların ortaya çıktığını ve 21. yüzyılda bu olgulara sahip insan yetiştirme gerekliliğinin zorunlu olduğunu belirtmiştir. İhtiyaçlar piramidinin dördüncü basamağı olan değer ihtiyacı, bireylerin kendine ve çevresinde olan varlıklara saygı duymasını içerir. İnsana, kadına, çocuk haklarına saygı duyan, küreselleşmeye ve ortak kültürel mirasa sahip çıkabilen bireyler kendini gerçekleştirmeye yaklaşmıştır. Tutkun'un çalışmasında belirttiği olgulara sahip bireyleri yetiştirmek, eğitim yoluyla gerçekleştirilebilecek bir eylemdir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Türk Milli Eğitim Sisteminin "*beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş karaktere sahip bireyler yetiştirmek*" (1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, s. 5101) amacına ulaşma sürecinde nasıl bir bakış açısının geliştirilmesi gerektiği tartışılmıştır. Bu tartışmada çıkış noktası "*nasıl bir insan profili?*" olarak ele alınmıştır. Çünkü yetiştirilmek istenen insan profili ortaya konulmadan ve eğitimde ihtiyaç duyulan paradigma belirlenmeden "*ruhu, yönü, amaç ve felsefesi olan bir evrensel pedagoji yaratmak güç olacaktır*" (2023 Eğitim Vizyonu, 2018, s. 15). Türk Milli Eğitim Sisteminin yukarıda belirtilen amacına ulaşmada Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı da bir bakış açısı olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

21. yüzyıl toplumlarını oluşturmak için beden, zihnen, sosyal, duygusal ve ahlaki boyutlarda sağlıklı ve dengeli insanlara ihtiyaç vardır. Güzelyurt ve diğ. (2020) günümüz koşullarına uygun olan insan profilini dünya vatandaşlığı kavramıyla açıklamışlardır. Dünya vatandaşlığı eğitiminde "*eleştirel düşünme, empati kurma, farklılıklara saygı ve birlikte yaşama*" gibi becerilerin kazandırılması yer almaktadır. Bu beceriler, bireyin çok boyutta yeterlik kazanması anlamına gelmektedir. Toplumla kazandırılacak iyi yetiştirilmiş bir birey, iyi oluşturulmuş bir toplumdur. Kendini gerçekleştirmesine fırsat tanınan bireylerden oluşan bir toplum, kendi geleceğini de güvence altına almış olur. Yine aynı şekilde, Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk 23 Ekim 2018 tarihinde bizzat kendisinin açıklamış olduğu, 2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nde, temel eğitim politikasının eğitim kurumunun temel çıkış noktasının bireyin kendini bilmesini ve tanımasını sağlamak olduğunu ve bu kapsamda, 2023 Eğitim Vizyonu'nun temel amacının da çağın ve geleceğin becerileriyle donanmış ve bu donanımı insanlık yararına sarf edebilen, bilime sevdalı, kültüre meraklı ve duyarlı, nitelikli, ahlaki çocuklar yetiştirmek olduğunu belirtmiştir (2023 Eğitim Vizyonu, 2018, s. 7). Bu bağlamda, sağlıklı bireyler yetiştirmek adına eğitim kurumlarına ve ebeveynlere büyük görevler düşmektedir. Bu doğrultuda ailelerin bilinçlenmesi, eğitim müfredatlarının çağın gerekliliklerine göre

düzenlenmesi ve öğretmenlerin kendilerini sürekli yenilemesi gerekmektedir. Bireyin kendini bilmesi ve tanınması yolculuğunda ana aktör öğretmendir ve öğretmen, anne şefkati gibi hayatlarına dokunduğu bireylerin eğitiminde ustalığını ortaya koyar ve insanlaşmanın vasıtası rolünü üstlenir (2023 Eğitim Vizyonu, 2018, s. 9).

Bu çalışmada yapılan tarama sonucunda görülmüştür ki, insanın “kendini gerçekleştirme” basamağına ulaşma yolculuğu uzun ve zorlu bir süreçtir. Gereksinimlerin tam olarak karşılanmaması durumunda, bireyler kendini gerçekleştirme basamağına ulaşma inancını kaybederek gelişimsel yolculuğunu yarıda bırakma eğilimi gösterebilir. Bu nedenle kendini gerçekleştirme basamağına ulaşmada bireylere yol göstermek ve onlara mücadele ruhu aşılamak, önce ailelerin ve kuşkusuz öğretmenlerin sorumluluğu olarak düşünülebilir. Öğretmen, bu sorumluluğu sahip olduğu otorite ile yerine getirebilir. Durkheim (2012, s. 184) öğretmenin otoritesini, işine duyduğu saygı ve misyonuna olan inancıyla elde edebileceğini belirtmektedir.

Öğretmenin bireyin kendini gerçekleştirme yolculuğunda ona nasıl yol göstereceği konusunda çeşitli bakış açıları sunulabilir. Alman filozof Immanuel Kant’ın insanın ahlaklı olması için özerk olması gerektiği düşüncesi bu bakış açılarından biridir. Durkheim (2010/1934) bu özerkliği, “bir kuralın ya da emrin nedenini/gerekçesini bilme” temelinde yorumlamaktadır. Bu temeli, anlamı ve önemi bilinmeyen bir emre körü körüne itaat edildiği zaman, bu emre neden körü körüne itaat edilmesi gerektiğinin bilinmesinin kendimizi, en az bilinçli bir eylem sergilediğimiz zamanki kadar bağımsız hissedeceğimiz şekilde açıklamaktadır (s. 148). Bu çerçevede bir anne-baba veya öğretmen için “*ahlak öğretimi ahlakı yaymak ve ezberletmek değil, ahlakı açıklamak*” (Durkheim, 2010/1934, s. 148) olarak ele alınabilir. Durkheim (2010/1934, s. 182), “en ince ayrıntılara kadar belirlenmiş kurallar bütünüünün çocuğu isyankâr yapmadığı zaman, çocuğun ahlaki açıdan çökmesine yol açacağından” bahseder. Bu tespit, eğitimde kuralların çocuğu nasıl etkilediğiyle ilgili kritik bir husus olarak düşünülmelidir. Spencer (2013/1861) ise, çocukların zihin eğitimi sürecini açıklarken, bilgilerin çocuğa nasıl aktarıldığını önemser. Kendisi bu hususu şöyle ifade etmektedir: “...*Öğretmenin veya anne-babanın zorlama ve sıkıştırması arttığı zaman, onu terk etme eğiliminde şiddetli bir eğilim ortaya çıkar*” (s. 98). Bu durum, Spencer tarafından bilgi edinmenin çirkin bir hale sokulması olarak tanımlanmaktadır. Oysa ki, “*bilgilerin edinilmesi zevkli kılındıkça, önceleri gözetim altında gerçekleştirilen kendi kendine öğrenmeye, sonra hiçbir nezaret altında olmaksızın devam etmek için de o kadar şiddetli bir yöneliş*” meydana gelir (Spencer, 2013/1861, s. 98). Burda dikkate alınması gereken nokta, bireye bilgi aktarımı sürecinin ve aktarma yönteminin zevkli kılınmasının bireyi zihnen daha sağlıklı ve dengeli bir seviyeye ulaştıracağıdır.

Çocuklar gözlerini dünyaya açtığı zaman yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ebeveynlerin bakımına muhtaçtır. Gereksinimlerinin aile tarafından karşılanması, gelişimlerdeki kritik noktaları kaçırmamak adına önem arz eder Şahin ve Özbey (2007) yaptıkları çalışmada içinde bulunduğumuz yüzyılın getirdiği değişikliklerin toplumun her alanında hissedildiğinden bahsetmişlerdir. Tüm bu değişimlere rağmen temelde değişmeyecek tek şeyin, ailenin çocuğun hayatının merkezinde olduğu ve bu durumun olumlu ya da olumsuz çocuğun hayatına etki ettiğini belirtmişlerdir. Eğitimi sanata dönüştüren öğretmenlere bu konuda hayati görevler düşmektedir. Cansoy (2018) yaptığı çalışmada öğrencilere öğrenme becerilerinin kazandırılması ve öğrenciyi hazır bilgiye ulaştıracak bu mekanik düzenden çıkılması gerektiğini vurgulamıştır. Öğretmenlerin bilgiyi aktarma rolünün dışına çıkarak 21. yüzyıl becerilerini daha çok öğrenci odaklı ve öğrencideki potansiyeli açığa çıkarmak için kullanılmasının faydalı olacağını düşünmektedir. Durmuş (2020) yaptığı araştırma sonucunda genç bireylerin girişimcilik niyetlerinin onların fizyolojik, güvenlik, ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşarak bireylere kendilerini gerçekleştirme yolculuğunda onlara hangi özelliklerin kazandırılması gerektiğine dikkat

çekmiştir. Dewey (1933), öğrenmeyi öğrencinin kendi başına ve kendisi için yaptığı bir şey olarak tanımlamakta ve öğrenmenin başlangıç noktasının “*öğrenci*” olduğunu belirtmektedir (akt. Noddings, 2017). Bu bakış açısı, bireyin kendisi için öğrendiği zaman kendini tanıyacağı, fark edeceği ve kendini gerçekleştirmeye doğru yönelebileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Sonuç olarak, Türk milli eğitim sisteminin hedeflediği insan profili Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı açısından değerlendirildiğinde, her yönden temel ihtiyaçlarını karşılamış ve üst düzey ihtiyaçlarına yönelmiş bir birey kendini gerçekleştirme basamağına yaklaşacaktır. Nitekim, 2023 Eğitim Vizyonunun felsefesinde de “*insan varlığının bedensel ve ruhsal canlılığıyla bir bütün oluşturduğu*”, insanın “*somato-psikospiritüel bir varlık*” olduğu ve “*insanın öz, ruh, kalp, akıl, madde ve bedeniyle bir bütün*” olduğu (2023 Eğitim Vizyonu, 2018, s.15-16) dile getirilmiştir. Bu açıdan Türk milli eğitim sisteminde amaçlanan 5 farklı boyutta (beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu) yetişmiş bir insan profili, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında vurguladığı “*kendini gerçekleştirmiş*” insanla benzer özellikler gösterebilir. Bu nedenle ailede ve okul ortamında bireyin öncelikle temel ihtiyaçları ve ardından üst düzey ihtiyaçlarını karşılamasına yönelik gerekli olanaklar ve koşullar oluşturulmalıdır. Ancak bu şekilde kendini gerçekleştirmiş bir bireyin beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip olması beklenmektedir.

Kaynakça

- Akkoyun, F. (2019). Kendini gerçekleştirme ve kaygı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(1), 81-90.
- Albayrak, S., Çelebi, C., Taşkın, Ü., Şaşmaz, S. ve Çiçek, S. (2013). Bir meslek lisesinde öğle yemeğine ulaşmada zorluk yaşayan öğrencilerin beslenme alışkanlıkları. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(1), 21-25. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kutfd/issue/10149/124801>
- Atasoy, S. (2012). Birey, demokrasi ve empati. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 8(32), 131-150. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/52898/700056>
- Bayraktar, A., Aytaç, İ ve Rankin, B. (2018). Economic distress, social support, and depression in Turkey. *Aurum Journal of Social Sciences*, 3(1), 45-64. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aurum/issue/38392/445409>
- Brubacher, J. ve Büyükdüvenci, S. (2019). Eğitimin amaçları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16(1), 413-426. doi: 10.1501/Egifak_0000000928
- Bülbül, S., Kurt, G., Ünlü, E., ve Kırılı, E. (2010). Adolesanlarda uyku sorunları ve etkileyen faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 53 (3), <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=8ec9b277-ebc3-464f-aaf4-f00ed26dd584%40sdc-v-sessmgr02>
- Cansoy, R. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21. yüzyıl becerileri ve eğitim sistemine kazandırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 3112-3134. Erişim adresi: <http://www.itobiad.com/tr/download/article-file/614964>
- Cao, H., Jiang, J., Oh, L. B., Li, H., Liao, X. & Chen, Z. (2013). A Maslow's hierarchy of needs analysis of social networking services continuance. *Journal of Service Management*, 24(2), 170-190.
- Çetin, C. (2018). Dördüncü sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin ana baba tutumları ve empati düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/apdad/issue/41936/486464>
- Demirtaş, Z. ve Ersözlü, A. (2007). Okul kültürü ile öğrencilerin şiddete başvurma davranışları arasındaki ilişkiler. *Sosyal Bilimler ve Araştırmalar Dergisi* 2, 178-189.
- Durkheim, E. (2010). *Ahlak eğitimi* (2. bs.). (O. Adanır, Çev.). İstanbul: Say Yayınları (Orijinal eserin yayın tarihi 1934).
- Durmuş, İ. (2020). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin genç bireylerin yaşam tarzları ile girişimcilik niyetleri açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1731-1749. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1208920>
- Epstein, K. K. (1992). Case studies in dropping out and dropping back in. *Journal of Education*, 174(3), 55-65. doi:10.1177/002205749217400305
- Fine, M. (1986). Why Urban Adolescents Drop Into And out of Public High School. *Teachers College Record*, 87, 393-409.

- Fortin, L., Marcotte, D., Potvin, P., Royer, É. & Joly, J. (2006). Typology of students at risk of dropping out of school: Description by personal, family and school factors. *European Journal of Psychology of Education*, 21(4), 363-383. Erişim adresi: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03173508>
- Freitas, F. A. & Leonard, L. J. (2011). Maslow's hierarchy of needs and student academic success. *Teaching and Learning in Nursing*, 6(1), 9-13.
- Gökçe, A. T. (2016). Eğitimde değişen değerler ve öğretmenlerin rolü. Yılmaz, K. (Yay. haz.) Eleştirel eğitim yönetimi yazıları. (s.191-211) Ankara: PEGEM Yayınları.
- Gökçe, F. (2011). İhtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre öğretmenlerin motivasyon düzeyleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 317-334. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/153443>
- Güçray, S. S. (1993). Çocuk yuvasında ve ailesinin yanında kalan 9-10-11 yaş çocuklarının öz-saygı gelişimini etkileyen bazı faktörler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 58-66. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21117/227452>
- Gülay, H. (2011). 5-6 Yaş grubu çocuklarda okula uyum ve akran süreçleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi: Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 1-10. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70261>
- Güler, N., Güler, G., Ulusoy, H., ve Bekar, M. (2009). Lise öğrencileri arasında sigara, alkol kullanımı ve intihar düşüncesi sıklığı. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31(4), 340-345. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/47624>
- Güven, E. ve Sezginsoy, B. (2009). Müzik alanında üstün bir yetenek: İdil Biret (görüş ve önerileri). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 123-142. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/16689/173436>
- Güzelyurt, T., Kabul, S., Kösen, N., Şık, A. ve Tokay, N. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin dünya vatandaşlığı eğitimine ilişkin görüşleri. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3(1), 335-343. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1118814>
- İnan, M. (2015). Bir değer olarak sevginin gençler üzerindeki toplumsal yansıması: aile. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 125-130. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/68606>
- Karababa, A. ve A. Taylı (2020). Üniversite öğrencilerinde can sıkıntısının yordayıcıları olarak temel ihtiyaçlar, yalnızlık ve yaşam doyumu. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 49(2), 600-627. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuefd/issue/57389/673201>
- Kuzgun, Y. (1972). Kendini gerçekleştirme. *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10(1), 162-178. Erişim adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/970/11942.pdf>
- Küçükali, R. (2010). Çocuklarda beslenme bozuklukları ve beslenmenin okul çocuklarının üzerindeki etkileri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(14), 223-239. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunikkefd/issue/2775/37193>

- Ladd, G. W. & Burgess, K. B. (2001). Do relational risks and protective factors moderate the linkages between childhood aggression and early psychological and school adjustment? *Child Development*, 72, 1579-1601.
- Maslow, A (1954). *Motivation and personality*. New York, NY: Harper. ISBN: 0-06-0419873
- McLeod, S. (2007). Maslow's hierarchy of needs. *Simply Psychology*, 1, 1-8.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). 2023 Eğitim Vizyonu. Erişim adresi: http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973, 24 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 14574). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Miser, R. (2019). Demokrasi eğitimi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 24(1), 49-54. doi: 10.1501/Egifak_0000000721
- Mittelman, W. (1991). Maslow's study of self-actualization: A reinterpretation. *Journal of Humanistic Psychology*, 31(1), 114–135. DOI:10.1177/0022167891311010.
- Noddings, N. (2017). *Eğitim felsefesi (3.bs.)*. (R. Çelik, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Oktay, A. (2007). *Yaşamın sihirli yılları: okul öncesi dönem (6. bs.)*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Oktik, N., Top, A., Sezer, S. ve Bozver, Ü. (2003). Muğla ili intihar ve intihar girişimlerinin sosyolojik olarak incelenmesi. *Kriz Dergisi*, 11(3), 1-19. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/595578>
- Önder, A. ve Gülay, H. (2010). 5-6 Yaş çocukları için okula uyum öğretmen değerlendirme ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(1), 204-224. Erişim adresi: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=67a4935a-09c8-4c0c-9fc6-9ec02498a1a1%40sdc-v-sessmgr01>
- Öngören, S. (2017). Boşanma ve boşanmanın erken çocukluk dönemi çocuklar üzerindeki etkileri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (13), 73-87. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inesj/issue/40066/476676>
- Paracıoğlu, V., Sayıl, İ., Özgüven, H. D. (2004). Ankara'da intihar girişimleri üzerine bir izleme çalışması: Dünya Sağlık Örgütü-Avrupa çok merkezli intihar davranışı izlem çalışması sonuçları. *Kriz Dergisi*, 12(2), 0-0. doi: 10.1501/Kriz_0000000205
- Platon (2006). *Devlet*, çev. S. Eyuoğlu & M. A. Cimcoz, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- South, S.J., Haynie, D.L. & Bose, S. (2007). Student Mobility and School Dropout. *Social Science Research*, 36, 68-94. Erişim adresi: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X05000700?casa_token=F2hhwQHwFPUAAAAA:IVACaN3VJ_3G_5bjBdrcw9yVGPhBv1Ax4aecCcKmWwve7l m0X4jnheJIEKJEtLULN61tPYdZD7o
- Sönmez, V. (2005). *Eğitim felsefesi (7.bs.)*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Spencer, H. (2013). *Zihin, ahlak ve beden eğitimi*. (M.M. Ertegun, Çev.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık (Orijinal eserin yayın tarihi 1861).
- Şahin, F. T., Özbey, B. ve U. S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? Aile eğitim programları neden önemlidir? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 12(12), 7-12. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21107/227319>
- Şahin, I. (2009). Demokrasi ve insan hakları eğitimi. *Education Sciences*, 4(4), 1341-1354. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsaedu/issue/19826/212396>
- Şimşek, H., ve Şahin, S. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenleri (Şanlıurfa İli Örneği). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 41-72.
- Tekke, M. (2019). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en son düzeyleri: kendini gerçekleştirme ve kendini aşmışlık *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi* 7 (4), 1704-1712. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/839965>
- Topbaş, F. (2007). İşsizlik ve intihar ilişkisi: 1975 -2005 var analizi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(2), 161-172. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10223/125680>
- Tozlu, N. (2012). *Eğitim felsefesi*. İzmir: Altın Kalem Yayınları.
- Tunçomağ, K. (2012). Çalışma hayatında çocuk ve gençler. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(31), 69-84. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/922/10423>
- Tutkun, Ö. F. (2010). 21. yüzyılda eğitim programının felsefi boyutları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 993-1016. Erişim adresi: <http://www.gefad.gazi.edu.tr/tr/download/article-file/77023>
- Türk Dil Kurumu (2021). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Ulusoy, D., Özcan Demir, N., Görgün Baran, A. (2005). Ergenlik döneminde intihar algısı: lise son sınıf gençliği örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41201/505763>
- Variş, F., Gürkan, T., Pektaş, S., Gözütok, F. D., Gürbültürk, O. ve Babadoğan, C. (1991). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: AÜ Basımevi.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları ders kitabı*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yelkikalan, N., Doğan, S., Dalboy Z. ve Oflaz, A. (2020). Covid-19'un Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına etkisi: Durumsallık yaklaşımı bağlamında bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 15(2), 139-165. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1444370> 25.0113.01
- Yüksel, M., Adıgüzel, O., ve Yüksel, H. (2014). Dünyada ve Türkiye'de sosyal politika temelinde dezavantajlı bir grup olarak çocuk işçiler realitesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(4), 23-34. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iibfdkastamonu/issue/29387/314537>